

FILMOTECA PER A LES ESCOLES

SETEMBRE 2016 – JUNY 2017

Material didàctic elaborat per:

DRAC MÀGIC
CULTURA AUDIOVISUAL

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

FilmoTeca
de Catalunya

FILMOTECA PER A LES ESCOLES

Tiempos modernos

Charles Chaplin

Material didàctic de la pel·lícula
Recomanada per a cicle superior d'Educació Primària
i primer cicle d'ESO

Índex

5	Fitxa tècnica
5	Sinopsi
5	Què treballem?
6	Continguts curriculars relacionats
7	La figura de Chaplin
9	La revolució industrial i la mecanització del treball
10	Proposta d'activitats
12	L'humor com a crítica social
13	Proposta d'activitats
14	En contra del cinema sonor
15	Glossari
16	Pel·lícules relacionades

Fitxa tècnica

Títol original: *Modern Times*

Direcció: Charles Chaplin

Guió: Charles Chaplin

Producció: United Artists, EUA, 1935

Interpretació: Charles Chaplin, Paulette Goddard, Allan Garcia, Henry Bergman, Chester Conklin

Versió: VOSE

Durada: 86 minuts

Què treballem?

- La figura de Chaplin
- La revolució industrial i la mecanització del treball
- L'humor com a crítica social

Sinopsi

Charlot treballa a la cadena de muntatge d'una fàbrica, on la monotonia del treball li provoca una crisi nerviosa que li farà perdre la feina. Més tard, quan serà al carrer, el confondran amb el dirigent d'una manifestació comunista i el tancaran a la presó.

Quan en surt, coneix una noia pobre com ell, i junts intentaran superar els entrebancs amb què es troben. Quan tot sembla que els va bé, la policia descobreix la noia, que s'ha escapat d'un reformatori, i hauran de fugir novament amb l'esperança d'una vida millor.

Material didàctic elaborat per:

Continguts curriculars relacionats

Coneixement del medi natural, social i cultural

- Valoració dels drets i deures ciutadans i del paper individual i col·lectiu en la construcció d'un món més just i equitatiu, així com de la necessitat d'un compromís per a la resolució de problemàtiques socials.
- Rebuig dels estereotips i prejudicis, així com de les situacions d'injustícia i discriminació, per raons de gènere, orientació afectiva, origen i creences, desenvolupant sentiments d'empatia i respecte amb els altres.
- Caracterització d'algunes societats de diferents èpoques històriques a partir de l'anàlisi de les formes d'organització social. Anàlisi de problemes socials rellevants, comparant la situació actual amb la d'altres èpoques històriques.

Educació visual i plàstica

- Indagació sobre les possibilitats comunicatives suggerides per la comunicació audiovisual i la utilització de les TIC i per les possibilitats plàsti-

ques dels materials i les seves qualitats formals en el disseny d'imatges i d'objectes artístics, i per comunicar idees, emocions i experiències.

- Comprensió i comunicació de les maneres de viure, de les ideologies i de les concepcions, a través dels objectes i de les imatges. Percepció i comprensió de les atribucions de temps, lloc, gènere i classe que desvetllen els objectes i les imatges atenent el seu context social.
- Utilització dels recursos formals del llenguatge audiovisual i de la seva funció expressiva i estètica (enquadrament, planificació, punt de vista, il·luminació).

Educació per al desenvolupament i la ciutadania

- Identificació i rebuig de les causes que provoquen situacions de marginació, discriminació i injustícia social en l'entorn local i en el món, incidint especialment en les referides a l'explotació de la infància. Manifestació d'actituds de cooperació i solidaritat davant els problemes i les necessitats dels altres.

Material didàctic elaborat per:

La figura de Chaplin

Chaplin

Actor, compositor, productor i director anglès. El seu nom sencer era Charles Spencer Chaplin, nascut a Londres, en una família d'artistes de varietats. Ja abans d'anar a l'escola havia debutat als escenaris de la mà de la seva mare. El 1910 viatja als Estats Units en una gira, on s'establirà definitivament dos anys després. El 1914, de manera quasi accidental, i de la mà de la productora Keystone, apareix a les pantalles per primer cop com el personatge que el farà famós, i que interpretarà en més de 70 pel·lícules, Charlot.

Aquest mateix any es va associar a la productora Essanay, després amb la Mutual, la First National i, finalment, el 1918, crea els seus propis estudis a Hollywood, que fundarà conjuntament amb Mary Pickford, Douglas Fairbanks i S.W. Griffith, amb el nom de United Artists Corporation, fins al 1952, any en què serà expulsat dels EUA pels rumors que circulaven entorn la seva afiliació a certs ideals comunistes. El 1952, s'estableix a Suïssa, on morirà el 1977, el dia de Nadal, a casa seva. Des de la seva expulsió dels EUA, només hi tornarà una vegada, el 1972, per recollir diversos premis, entre ells, un Oscar honorífic.

Material didàctic elaborat per:

Charlot

Charles Chaplin va crear Charlot el 1914, personatge que va néixer per casualitat amb una finalitat únicament còmica quan urgentment, en un dels primers films que protagonitzava, es va necessitar un personatge còmic. Amb el temps, i amb tota una sèrie de matisos que Chaplin va anar donant al seu personatge i a les històries que posteriorment ell ja dirigia i protagonitzava, Charlot va anar adquirint un to més crític i responsable amb el seu entorn, sense abandonar mai el seu vessant còmic. No serà fins a *Tiempos modernos* (1935) que la crítica cinematogràfica consensuarà i valorarà el contingut crític dels seus films per primera vegada, així com la seva sensibilitat amb els successos i inquietuds del moment.

La creació de Charlot, un símbol universal de la individualitat indestructible i del triomf contra les adversitats i les persecucions tant humanes com mecàniques, li va proporcionar fama mundial com a comediant i actor dramàtic. Amb l'aparició del cinema sonor, va acabar abandonant el personatge. Charlot va aparèixer per darrera vegada a *Tiempos Modernos*.

Els films que va dirigir després van fer gala d'una gran càrrega social. Pel·lícules com *El gran dictador* (1940) o *Llums d'escena* (1952) no sempre van ser apreciades pel seu públic habitual, que li seguia reclamant l'entreteniment i l'humor a què els tenia acostumats.

Material didàctic elaborat per:

La revolució industrial i la mecanització del treball

Una època de crisi: la Gran Depressió

Quan Chaplin va realitzar aquest film, Estats Units travessava una crisi econòmica i social. Després de la fallida de la borsa a Wall Street el 1929, el país estava remuntant la terrible depressió, en part gràcies a la política d'emergència del New Deal.

Tot i aquestes mesures, la depressió econòmica va tenir conseqüències nacionals i internacionals, que es van manifestar a través d'un índex d'atur alt, múltiples vagues de treballadors i treballadores i el continu tancament de diverses fàbriques i bancs. Centrada en les peripècies d'un obrer acomiadat de la

cadena de muntatge on treballa, la pel·lícula proposa una visió de la societat industrial de la primera meitat del segle passat que qüestiona el progrés i la producció industrial en massa, enfront de la qualitat de vida de les persones.

La cadena de muntatge

Als anys 20, es va introduir a les fàbriques un sistema laboral i tècnic, conegut com el Taylorisme, que es basava en l'organització del treball en cadenes de muntatge. Aquest sistema de producció en cadena va comportar una forta pressió psicològica sobre els treballadors i treballadores, que es convertien en una espècie de segona màquina dins l'engranatge.

Material didàctic elaborat per:

Amb la imposició del Taylorisme com a sistema de treball, i el descontent que això va generar entre treballadors i treballadores, van tenir lloc grans vagues i manifestacions populars que van deixar entreveure les fissures d'un sistema aparentment progressista que en realitat no proposava solucions efectives contra la crisi i no funcionava a nivell humà.

El Charlot més crític

Va ser una època d'inestabilitat internacional. Mentre EUA intentava remuntar-se de la depressió econòmica, a Europa el feixisme s'estenia després del seu triomf a Itàlia i Alemanya, i d'altres governs totalitaris i dictadures militars s'afermaven a Europa central i Amèrica del Sud. En aquest context, Charles Chaplin va trobar el marc idoni per desenvolupar la faceta crítica del seu mític personatge, tot superant l'etiqueta de pallaso amb certes habilitats -ja no és només en Charlot

patinador, o en Charlot pinxo-, i fent un pas endavant com a intermediari entre les persones i els conflictes socials.

El fet que Chaplin utilitzés conscientment la figura de Charlot per representar les seves inquietuds socials el va posar en el punt de mira del govern nordamericà, que el va acusar de comunista, a través de la "caça de bruixes" del senador McCarthy.

Proposta d'activitats

- Escriure en tres línies l'argument del film, fent referència als temes que tracta.
- Una de les escenes més celebrades del film és la de la cadena de muntatge, que ens remet necessàriament a l'estudi d'aquest sistema productiu imposat massivament des de 1913 per Henry Ford. Explicar els fonaments de la producció en cadena i per què s'abarateixen els costos i s'augmenta la productivitat. Proposar seguidament un debat a la classe en què la meitat dels i les alumnes parlin sobre el sistema de producció en cadena en veu dels empresaris i l'altra meitat en veu dels treballadors i treballadores.

Material didàctic elaborat per:

Proposta d'activitats

- *Tiempos modernos* planteja una crítica a l'època de la industrialització de principis del segle passat, i al treball en cadena com a resposta a l'ambició dels sistemes de producció industrials. Avui podríem dir que ens trobem, un segle després, en l'era de la informatització. Plantejar una avaluació crítica a la classe per intentar indicar les diferències entre les dues èpoques i els dos sistemes de treball i esmentar els possibles avantatges o inconvenients d'aquest canvi. Algunes preguntes per dinamitzar l'activitat:

Avui en dia, en termes generals, es pot treballar sense saber com funciona un ordinador? Quantes activitats es poden fer a través d'un ordinador? Aquestes activitats només estan relacionades amb el treball o també amb l'oci? En alguns casos, creiem que les persones hem esdevingut "esclaves" de la informàtica? Quins avantatges ens han proporcionat la informàtica i la digitalització de certes activitats?

- Aquest és un text de Chaplin tot recordant la primera vegada que es va posar a treballar en una fàbrica i va veure una màquina. Proposar la seva lectura i raonar les respostes de les preguntes següents:

«Cuando el patrón me llevó hasta la máquina, ésta se alzaba como un monstruo ante mí. Para manejarla tenía que estar sobre una plataforma de dos metros de alto que para mí era como la torre Eiffel... Me señaló la palanca y puso el monstruo a velocidad media. Comenzó a rodar, a gruñir, a triturar. Yo creía que se me iba a tragar. Los pliegos del papel eran gigantescos, habrían podido envolverme entero en uno de ellos. Yo separaba los pliegos unos de otros con una vara de marfil, los levantaba por las esquinas y los sostenía concienzudamente ante los dientes del coloso para que los engullese. El monstruo los agarraba, se los tragaba y los volvía a echar por detrás. El primer día estuve a punto de tener un ataque de nervios; hasta tal punto me impresionó la voracidad de aquel engendro que yo apenas podía apaciguar».

- Et sembla una visió exagerada?

- Amb quin artíl·lugi contemporani que veiessis per primera vegada et sembla que et podries quedar igual d'impressionat o impressionada?

Material didàctic elaborat per:

L'humor com a crítica social

Si bé és veritat que es tracta d'una pel·lícula que denuncia la dura realitat de la crisi i l'atur, Chaplin, a *Tiempos Modernos*, basa el seu efectisme en el rebuig als mètodes moderns d'explotació. La pel·lícula dirigeix el seu enfocament crític contra el procés global de massificació generat per la industrialització, més que no pas contra la desigualtat del sistema de classes. Chaplin procura representar el malestar dels treballadors i treballadores i la seva falta de llibertat i realització en relació amb la seva feina.

Observem, per exemple, una de les escenes de la pel·lícula: quan Charlot perd els nervis a la fàbrica i comença a tirar oli sobre els altres treballadors. Evidentment s'inicia una persecució entre Charlot i els seus companys,

però el seu gran avantatge és que si engega la màquina on treballen, ningú el podrà perseguir ja que estan obligats a continuar treballant per no frenar la producció.

Aquesta és una escena paradigmàtica en el film que demostra de manera brillant com els homes i les dones han esdevingut esclaus de les màquines i com aquest sistema mina l'esperit realitzador de les persones obligades a fer el mateix, una vegada rera una altra, sense tenir l'oportunitat d'escollir.

Així doncs, podríem dir que el film denuncia el feixisme industrial que promou la deshumanització dels treballadors i treballadores, i que els redueix a simples engranatges al servei d'una cadena de muntatge.

Material didàctic elaborat per:

Proposta d'activitats

- La pel·lícula comença amb un escrit que planteja les seves intencions: «*Tiempos modernos*. Una historia sobre la industria, sobre la iniciativa individual. Una cruzada de la humanidad en busca de la felicidad». Discutir a classe si es considera que *Tiempos modernos* és una pel·lícula crítica. Conté elements de denúncia? Quins són? Quin és el missatge final?
- Recorda una de les seqüències inicials de la pel·lícula.

- Es contraposen les imatges dels treballadors d'una fàbrica i les d'un ramat de bous. El fet que el director hagi decidit muntar-les seguides i sobreposar-les, quin significat transmet?

- Fer riure no és fàcil. Tot un cúmul de factors són necessaris per a què una escena esdevingui divertida. Reflexionar al voltant d'aquests elements còmics: podeu tenir en compte l'actuació, la banda sonora, el guió... Quines escenes fan riure i quines tenen un rerefons més seriós? Creieu que el sentit de l'humor també pot ser seriós?
- Un dels aspectes més interessants del film és el seu final estrany, ja que ens pot semblar trist i alegre alhora. Per grups de 3 o 4, inventeu dos finals possibles per aquesta pel·lícula, un de trist i un altre d'alegre.

Material didàctic elaborat per:

En contra del cinema sonor

Charles Chaplin va realitzar aquesta pel·lícula en un moment en què la modernització tècnica estava afavorint la implantació del cinema sonor. Per a ell, aquesta modernització suposava la inestabilitat professional de no saber com continuaria la seva carrera ni la seva feina. Durant molt de temps, Chaplin va manifestar el seu desacord amb els avenços tecnològics que van fer possible que el cinema deixés de ser mut: «No crec que calgui la paraula, fa malbé l'art de la pantomima... Amb la paraula, ja no hi haurà lloc per a la imaginació».

Tiempos modernos és la primera pel·lícula sonora de Chaplin i, encara que no és dialogada, sí que compta amb una banda sonora i efectes de so. No obstant això, i seguint amb el perfil crític de la pel·lícula, observem com les veus humanes només han estat confinades a les màquines i com continua mantenint muts els actors i les actrius.

Amb l'arribada del cinema sonor, Chaplin es va haver de plantejar com parlaria el seu Charlot, personatge que havia concentrat tota la seva expressivitat en la mímica. Ho resoldrà amb un giny burlesc molt interessant al final del film: el director fa representar a Charlot una cançó sense cap tipus de sentit, la ja coneguda "Titina", on hi ha tot un seguit de paraules inconnexes, prestades d'altres idiomes. Aquesta escena, que ha esdevingut famosa entre els i les admiradors de Chaplin i del seu cinema, és reconeguda com una de les més còmiques de la pel·lícula, alhora que aconsegueix defensar la seva posició de rebuig al cinema sonor i la seva voluntat de mantenir Charlot mut per sempre.

Proposta d'activitats

- Debate a partir de l'afirmació de Charles Chaplin: "No m'agrada el so, destrueix l'art de la pantomima". L'autor té motius personals per fer la següent afirmació? A què es refereix amb l'art de la pantomima? Ara mateix, es pot concebre el cinema sense so?

- La cançó *Titina* que canta Charlot a l'escena del restaurant té una lletra que barreja paraules preses de diferents idiomes que no siguin l'anglès. Identifiquen-les a partir de les paraules que escull Chaplin a l'hora de compondre la cançó.

Cançó Titina

La spinach or la tuko

Gigeretto toto torlo

E rusho spagaletto

Je le tu le tu le twa

La der la ser pawnbroker

Lusem seprer how mucher

E ses confees a potcha

Ponka walla ponka waa,

Señora ce le tima

Voulez-vous le taximetre

Le jonta tu la zita

Je le tu le tu le twa.

- Discutir a classe quin és el possible motiu de Chaplin d'introduir aquesta cançó, que no vol dir res, a la pel·lícula.

Material didàctic elaborat per:

Glossari

New Deal

Programa de reformes econòmiques introduït per F.D.Roosevelt als Estats Units el 1933. El seu objectiu era fer front a la severa depressió de l'època. El New Deal volia establir un sistema de seguretat social federal per als milions de persones pobres i desocupades del moment, així com revitalitzar l'agricultura i la indústria. És a partir d'aquest programa que l'economia dels Estats Units invertirà en els aspectes més socials i crearà el que es coneix com l'estat del benestar.

Caça de bruixes

Originalment el moviment va desencadenar-se l'any 1484 després de la butlla del papa Innocenci VIII, la qual recollia un conjunt de mesures inquisitorials contra persones sospitoses de bruixeria, majoritàriament dones. Milers de persones van morir durant tres segles. Posteriorment, el terme s'aplica a moviments de persecució fundat en rumors, suposicions i prejudicis sense fonament legal o científic contra grups de persones "perilloses" per la coherència de la societat. Pràctica promoguda als Estats Units d'Amèrica a finals del 1950 per Joseph McCarthy eradicant qualsevol divulgació d'ideologia comunista, sobretot en l'àmbit artístic.

Slapstick

Slapstick (traduït de l'anglès com a "pallassada" o "cop de porra") és un subgènere de la comèdia clàssica que basa el seu atractiu en l'enginy de les malifetes, els malentesos i les

bromes dels cops físics, tot de manera bull·liciosa i exagerada, sobresortint dels límits del sentit comú. Un dels exemples més representatius seria el llançament d'un pastís a la cara d'un altre personatge.

Gag

Efecte còmic inesperat que produeixen determinades accions, generalment posant en ridícul o en una situació incòmoda el personatge que les pateix.

Cinema mut i sonor

El cinema mut té presència des dels inicis de la història del cinema. Tot i que les pel·lícules mancaven de so, les obres no eren exclusivament mudes: en els seus primers trenta anys d'història, les imatges s'acompanyarien de narradors, músics (i fins i tot orquestres) o intertítols amb diàlegs i narracions, per a compensar la falta d'àudio. Tanmateix, paral·lelament es seguien fent proves de sonorització. La dificultat més gran era la sincronització dels diàlegs parlats amb la imatge reproduïda i l'amplificació del so a les sales de cinema. El procediment que va posar fi a aquestes qüestions va ser la gravació òptica del so directament sobre la mateixa pel·lícula. Mica en mica els avenços aportaren el so i, per exemple, alguns curts Vitaphone eren ja parlats. No obstant això, va ser la firma dels germans Warner que llançà les primeres pel·lícules considerades ja sonores com *The Jazz Singer* (1927), que inclou parts parlades per l'artista Al Jolson.

Material didàctic elaborat per:

Pel·lícules relacionades

En relació amb el gènere cinematogràfic *slapstick*

Día de Fiesta

Jour de fête

Jacques Tati, França, 1949

El cameraman

The Cameraman

Buster Keaton, Estats Units, 1928

Trabajo sucio

Dirty Work

Lloyd French, Estats Units, 1933

En relació amb la rebel·lió de l'individu envers la massa

Y el mundo marcha

The Crowd

King Vidor, EUA, 1928

Chicken Run: Evasión en la granja

Chicken Run

Nick Park, Peter Lord, Gran Bretanya, 2000

Material didàctic elaborat per:

Dades de contacte

Filmoteca de Catalunya

Filmoteca per a les escoles

filmoteca.escoles@gencat.cat

T 935 565 198/95

<http://blocs.gencat.cat/filmotecaescoles>

<http://www.filmoteca.cat/web/serveis-educatius/filmoteca-per-a-les-escoles>

Drac Màgic

inscripcions@dracmagic.cat

T 93 216 00 04

www.dracmagic.cat